

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2013.gada 29.jūlijā Nr. 1-5/212

Latvijas Republikas Saeimai

Jēkaba ielā 11,
Rīgā, LV 1811

Tieslietu padomei

Brīvības bulvārī 36
Rīgā, LV-1536

Tieslietu ministram

Jānim Bordānam

Brīvības bulvārī 36,
Rīgā, LV-1536

Augstākās tiesas priekšsēdētājam

Ivaram Bičkovičam

Brīvības bulvārī 36
Rīgā, LV – 1511

Tiesu administrācijas direktoram

Edvīnam Balševicam

Ūnijas iela 8, k-9
Rīgā, LV-1084,

Par personas tiesību uz taisnīgu tiesu
nodrošināšanu

Satversmes 92.pants garantē ikvienas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Minētās tiesības ir vienas no būtiskākajām pamattiesībām, jo no šo tiesību pienācīgas nodrošināšanas lielā mērā ir atkarīga arī pārējo cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzība.

Tiesībsargs savā 2012.gada ziņojumā Saeimai¹ ir norādījis uz vairākiem problemātiskiem aspektiem, kas attiecas uz personas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu, īpaši aktualizējot jautājumu par saprātīgu termiņu ievērošanu. Uz minēto problēmu tiesībsargs ir atkārtoti norādījis jau vairāku gadu garumā.

¹ http://www.tiesibsargs.lv/img/content/gada_zinojumi/tiesibsarga_gada_zinojums_2012._gads.pdf, 67.-70.lpp.

Ņemot vērā, ka 2013.gada pirmajā pusgadā par dažādiem tiesību uz taisnīgu tiesu aspektiem Tiesībsarga birojā ir saņemti 134 iesniegumi, kā arī sniegtas mutiskas konsultācijas, vēlos Jūs informēt par konstatētajām būtiskākajām problēmām, kas izriet no saņemtajiem iesniegumiem Tiesībsarga birojā.

Analizējot saņemto sūdzību saturu, kā būtiskāko sistēmisko problēmu, jānorāda **savlaicīgi lietu izskatīšanas termiņi**. Minētā problēma galvenokārt konstatējama kriminālprocesu izskatīšanā apelācijas instancē, kad personas pēc notiesājoša sprieduma pieņemšanas pirmajā instancē, gaidot lietas izskatīšanu apelācijas instancē, apcietinājumā pavada nesamērīgi ilgu laiku. Atsevišķos gadījumos konstatēts, ka, gaidot lietu izskatīšanu apelācijas instances tiesā, persona apcietinājumā pavadījusi vairāk kā divas trešdaļas vai praktiski visu pirmajā instancē piespriesto brīvības atņemšanas sodu.

Piemēram, minētā problēma tika konstatēta, izskatot sūdzību par kriminālprocesa Nr.11160032505 virzību saprātīgos termiņos apelācijas instancē. Iepazīstoties ar Tiesu informācijas sistēmā pieejamo informāciju, tika konstatēts, ka Kurzemes apgabaltiesas spriedums kā pirmās instances spriedums tika pieņemts 2009.gada 18.maijā. Savukārt, Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātā minētā lieta tika izskatīta un spriedums pieņemts 2013.gada 14.jūnijā. Šajā laikā persona, kura vērsās Tiesībsarga birojā, bija izcietusi praktiski visu pirmās instances tiesas piespriesto brīvības atņemšanas sodu – 5 gadus. Minētajā lietā, līdzīgi kā vairākās citās, tiesībsargs konstatēja, ka starp tiesas sēdēm bija noteikti nesamērīgi ilgi periodi (ilgāki par vienu gadu), kuros lietā nenotika nekādas procesuālās darbības. Tomēr, brīdī, kad apcietinājumā pavadītais laiks šajā lietā tuvojās pirmās instances tiesas spriedumā piespriestajam brīvības atņemšanas soda beigu termiņam, pēdējā pusgada laikā apelācijas instance nozīmēja piecas tiesas sēdes.

Līdzīgas problēmas tiesībsargs ir saskatījis, izskatot sūdzības par kriminālprocesi Nr.11250051306, Nr.11516011608, Nr.11092059410 virzību saprātīgos termiņos apelācijas instancē.

Vēlos atkārtoti uzsvērt, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir noraidījusi valdību argumentus, ka kadru trūkums vai vispārēji birokrātiski šķēršļi būtu pietiekams attaisnojums nespējai nodrošināt lietu savlaicīgu izskatīšanu.² Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) 6.panta pirmā daļa uzliek valstīm pienākumu organizēt savu tiesu sistēmu tādā veidā, lai tiesas varētu izpildīt šī panta prasības.³ Turklāt jāatceras, ka apcietinātajām personām, salīdzinājumā ar personām, kuras izcieš brīvības atņemšanas sodu, likums garantē ierobežotu tiesību un brīvību apjomu. Šāds regulējums ir izskaidrojams ar to, ka apcietinājums ir paredzēts kā īstermiņa līdzeklis, kas nodrošina personas piedalīšanos taisnīgas tiesas garantijām atbilstošā tiesas procesā, tai skaitā saprātīgos termiņos. Tādēļ lietu, kurās personas atrodas apcietinājumā, izskatīšanas termiņiem būtu pievēršama īpaša uzmanība. Ir svarīgi atcerēties, ka saprātīgu termiņu neievērošana var novest ne tikai pie Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta pārkāpumiem, bet ilgtermiņā arī

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984. gada 26. oktobra spriedums lietā *De Cubber v. Belgium*, Nr.9186/80, 35.punkts.

³ Skat., cita starpā, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999.gada 28.jūlija spriedums lietā *Bottazzi v. Italy*, Nr.34884/97, 22.punkts un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993.gada 26.februāra spriedumu lietā *Salesi v. Italy*, Nr.13023/87, 24.punkts.

pie tiesību uz brīvību (5.pants), privātās dzīves neaizskaramības (8.pants) un citiem nopietniem cilvēktiesību pārkāpumiem.

Attiecībā uz minēto jānorāda, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītajās lietās pret Latviju, regulāri tiek konstatēti pārkāpumi attiecībā uz lietu izskatīšanu saprātīgos termiņos.⁴

Pozitīvi vērtēju situāciju, ka atsevišķos gadījumos tiesas, konstatējot, ka krimināllietas iztiesāšanas ietvaros nav tikušas ievērotas apsūdzētā tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, ir uzskatījušas par pamatotu piemērot Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1.punktu. Ņemot vērā, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Krimināllikuma 49.¹ panta piemērošana ir uzskatāma par efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma konstatēšanas gadījumā,⁵ minētā norma būtu piemērojama biežāk.

Atsevišķos gadījumos tika konstatēts, ka arī civillietas ilgstoši netiek izskatītas pēc būtības pirmajā tiesu instancē. Tas rada pamatotas bažas par kopējo lietas izskatīšanas termiņu, īpaši ņemot vērā, ka pirmās instances spriedums var tikt pārsūdzēts arī apelācijas un kasācijas kārtībā. Piemēram, civillietā Nr.C30223607 Rīgas apgabaltiesā kā pirmajā tiesu instancē tiek skatīta jau 6 gadus. Minētajā lietā tika konstatēts, ka lietas ilgstoša izskatīšana ir saistīta ar lietas dalībnieku aktīvu rīcību. Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei, tiesībsargs iesniedzējam norādīja, ka valsts nav atbildīga par procesa kavējumiem, kas radušies pušu rīcības rezultātā.⁶ Tomēr attiecībā uz minēto gadījumu jānorāda, ka saprātīga termiņa neievērošana nevar tikt attaisnota ar to, ka procesa dalībnieki aktīvi izmanto savas procesuālās iespējas, piemēram, iesniedzot blakus sūdzības. Valstij ir pienākums organizēt tiesas procesu tā, ka pat lietas dalībnieku aktīvas viņu rīcībā esošo procesuālo iespēju izmantošanas gadījumā, tiesas process tiek novests pie rezultāta saprātīgā laikā.⁷

Izskatot personu iesniegumus, tiesībsargs ir konstatējis, ka atsevišķās tiesās (konkrēti pārkāpumi konstatēti Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātā), saņemot apelācijas sūdzību vai pēc lietas atkārtotas nonākšanas apelācijas instancē, kad to ir izskatījis Augstākās tiesas Senāts, ilgstoši **netiek nozīmētas tiesas sēdes**. Piemēram, civillietas Nr.C04252808 izskatīšanas laikā tika konstatēts, ka tiesas sēdes vairākkārt netika savlaicīgi nozīmētas un tikai pēc tiesībsarga iejaukšanās, tiesa sēdes nozīmēja. Pēdējā no šīm reizēm, nozīmējot tiesas sēdi, tiesa tiesībsargam norādīja, ka tas noticis ārpus kārtas. Uzskatu, ka šāda tiesas rīcība pārkāpj tiesiskās noteiktības principu, kā arī neveicina iedzīvotāju uzticamību tiesu sistēmai kopumā.

Papildus tika konstatēts, ka Civilprocesa likumā nav noteikts, kādā termiņā tiesai būtu jānozīmē tiesas sēde pēc lietas nodošanas atkārtotai izskatīšanai zemākas instances tiesā. Uz minēto problēmu jau tika vērsta Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas uzmanība, lūdzot arī izvērtēt nepieciešamību veikt

⁴ Jaunākās no šīm lietām: Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 28.maija spriedums lietā *Sorokins and Sorokina v. Latvia*, Nr. 45476/04; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 2.oktobra spriedums lietā *Dmitrijevs v. Lettonie*, Nr.37467/04.

⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 4.decembra lēmums lietā *Trūps v Latvia*, Nr.58497/08, 51.punkts.

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978.gada 28.jūnija spriedums lietā *König v.FRG*, Nr.6232/73, 103.punkts.

⁷ Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskajā redakcijā „LR Satversmes komentāri VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2011., 124.lpp.

grozījumus normatīvajos aktos un šādus termiņus paredzēt. Atbildot uz tiesībsarga aicinājumu, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta uzskatīja, ka minētais jautājums ir diskutējams, norādot, ka priekšrocību piešķiršana atsevišķām lietu kategorijām paildzinātu izskatīšanas termiņus citās lietās. Noteicošais apstāklis saprātīgu termiņu nodrošināšanai Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas ieskatā ir ienākošo lietu daudzums, kas nosaka tiesnešu slodzes apmēru. Turklāt pie paaugstinātas slodzes varot ciest lietu izskatīšanas kvalitāte.

Ievērojot to, ka līdzīga rakstura problēma citās tiesās nav konstatēta un lietas tiek savlaicīgi nozīmētas izskatīšanai pēc to saņemšanas tiesā, aicinu veikt nepieciešamos pasākumus, lai risinātu Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātā pastāvošo problēmu un ieviestu vienveidīgu praksi visās tiesās.

Ņemot vērā iepriekšminēto, lūdzu Jūs, savas kompetences ietvaros, veikt nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu personas tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ievērošanu Latvijas Republikas tiesās, īpašu uzmanību pievēršot šajā vēstulē identificētajām problēmām konkrētās tiesās un tiesu instancēs.

Ar cieņu,
Latvijas Republikas tiesībsargs

J.Jansons